

Сидорчук Н.Г. Місце науково-дослідної роботи у системі екологічного виховання // Проблеми формування екологічної свідомості особистості /За ред. О.А.Дубасенюк, О.Є.Антонової: Зб. наук. праць. – Житомир: Житомирський держ. пед. ун-т, 2003. – С. 13-16.

Сидорчук Н.Г.

*в.о.доцента кафедри педагогіки,
Житомирський державний педагогічний
університет імені Івана Франка*

Місце науково-дослідної роботи у системі екологічного виховання

Екологічне виховання школярів – складна система, яка передбачає не тільки накопичення екологічних знань, виховання любові до природи та бажання берегти і примножувати її багатства, формування вмінь і навичок діяльності в природі, але й наукове обґрунтування накопиченого теоретичного матеріалу та практичного досвіду. Тому одним з його завдань є залучення підростаючого покоління до науково-дослідної діяльності шляхом осмислення екологічних явищ.

Такий підхід проходить апробацію на базі загальноосвітніх навчальних закладів Житомирської області у межах роботи туристсько-краєзнавчої експедиції “Краса і біль України”, заснованої Українським державним центром туризму і краєзнавства учнівської молоді Міністерства освіти і науки України. Експедиція проводиться в рамках руху учнівської молоді України “Моя земля – земля моїх батьків” і передбачає позитивні наслідки у справі збереження та відродження історії, культури, природи України, духовного збагачення особистості.

Юні дослідники проводять роботу за такими напрямками: “Мальовнича Україна”, “Скривджена земля”, “Свята спадщина”, “З попелу забуття”.

У цілому визначені напрями роботи є практичним внеском у відзначення оголошеного ЮНЕСКО міжнародного року сім’ї (1994 рік).

При виконанні завдань, поставлених у ході експедиційної роботи, використовуються різні форми діяльності. Серед них туристсько-краєзнавчі походи, екскурсії, профільні табори, благодійні акції, виставки, конференції, інші практичні дії по збереженню та відновленню загальнонаціональної спадщини.

Результатом діяльності учасників експедиції можуть бути путівники по рідному краю, тематичні краєзнавчі матеріали, творчі роботи, публікації у пресі, виступи по радіо і телебаченню, створення нових музейних експозицій та розділів, представлення найбільш цінних матеріалів у державні та шкільні музеї, навчальні кабінети.

За наслідками проведеної діяльності учасники конкурсів подають матеріали звітів у вигляді науково-практичних робіт обсягом 10 друкованих сторінок, в яких повинна знайти відображення діяльність шкільного колективу, групи учнів або окремого учня в експедиційних заходах згідно з обраним напрямом. Друковані матеріали пропонується ілюструвати фотографіями, малюнками, схемами тощо.

Наукові конкурсні творчі роботи (2002/2003 навчальний рік), охоплювали широке коло соціоекологічних проблем та присвячені вивченню різних аспектів діяльності людини щодо досягнення гармонії відносин між суспільством і природою.

Оскільки виконання наукової роботи передбачає не тільки процес підготовки, виконання і завершення наукового завдання та представлення результату, який поданий у вигляді тексту, а й готовність учня до захисту змісту роботи, то у її оцінці враховувалося: попередня навчально-пошукова діяльність; якість самого рукопису; здатність розкрити і пояснити основні положення свого дослідження.

Вивчення результатів завершального етапу проведення експедиції (представлення та захист наукових робіт) засвідчило, що, при наявності цікавого за змістом матеріалу, більша частина учасників експедиції не готова репрезентувати його з використанням науково-дослідного апарату.

Цілісним вважають науково-пізнавальний процес, який органічно об'єднують практичну та теоретичну частини. Як показав проведений нами педагогічний експеримент, при якісній реалізації попередньої роботи юні пошуковці не вміють обґрунтувати проблему дослідження на основі критичного аналізу літератури, визначити його провідні ідеї та одночасно відобразити в результатах проведеного експерименту. У роботах часто відсутні її основні структурні компоненти (вступ, основна частина, заключна частина або висновки, список використаної літератури, додатки) та їх змістові елементи (лише 40% наукових робіт виконано у відповідності з вимогами до їх оформлення та представлення до захисту). Як наслідок, більшість творчих робіт мають описовий характер, що є свідченням відсутності умінь аналізувати, систематизувати, структурувати матеріал, які лежать в основі розвитку творчого потенціалу особистості.

Тому учні мають чітко усвідомлювати, що наукова робота є результатом виконання творчого завдання відповідно до власних науково-практичних інтересів. Її виконання відіграє суттєву роль у системі екологічного виховання, оскільки в концентрованому вигляді відображає результативність процесу спільної праці учня та вчителя, спрямованого на екологізацію свідомості шляхом регулювання діяльності людини у довкіллі.

Творча робота виконує різнопланові функції: *загальнопедагогічні*: контролюючу, навчальну, виховну; *специфічні*: виявлення, виміру та оцінки екологічної компетентності учня.

Поняття наукової творчої роботи має два значення: *процесу* підготовки, виконання і завершення науково-практичного завдання та *результату*, який поданий у вигляді тексту, та готовності молодого пошуковця до захисту змісту роботи. В оцінці наукової роботи враховується не лише якість самого рукопису та виступу автора з доповіддю, а й попередня навчальна діяльність, від якої залежить його здатність розкрити і пояснити основні положення проведеного дослідження.

Керівником роботи може бути вчитель загальноосвітньої школи або фахівець профільної установи за умови його екологічної та загальної науково-педагогічної компетентності. Він надає відповідну допомогу у виборі теми наукової роботи та у формі індивідуальних консультацій, рекомендацій та порад сприяє усвідомленню учнем характеру та змісту самостійної науково-творчої роботи.

Найважливішою вимогою до виконання творчої роботи є органічне співвідношення її двох частин: теоретичної та практичної. Обґрунтування проблеми дослідження на основі критичного огляду літератури, визначення провідних ідей роботи обов'язково має знайти своє відображення у результатах експерименту, проведеного молодим пошуковцем. Теоретична і практична частини наукової роботи мають відображати цілісну структуру науково-пізнавального процесу.

Всі види наукових робіт мають таку загальну структуру:

ВСТУП (визначення теми та обґрунтування її актуальності; визначення об'єкта, предмета, завдань, гіпотези, методів дослідження; характеристика його новизни).

ОСНОВНА ЧАСТИНА (теоретичний аналіз літератури і практичної діяльності в обраному напрямі, висвітлення організації та результатів експерименту). Кількість розділів залежить від складності теми та специфіки змісту дослідження. Найбільш вживаною є структура, що складається з двох розділів, кожен з яких включає два чи три параграфи. В окремих випадках може застосовуватися простий структурний поділ на 5-6 розділів.

ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА (висновки на основі проведеного дослідження, які мають відповідати визначеним завданням).

СПИСОК ОСНОВНОЇ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

ДОДАТКИ (таблиці, схеми, ілюстрації тощо).

Загальний обсяг наукової роботи умовно складає 50-70 сторінок машинописного тексту.

Важливим етапом роботи учасників експедиції є обговорення чи захист представленої наукової роботи. Повідомлення її основних положень (до 10 хв.) - більш ефективна форма підведення підсумків. Вона сприяє глибокому

осмисленню змісту проблеми, розкриттю найбільш важливих питань: учні вчаться вільно володіти матеріалом, використовувати різноманітні форми наочності, ТЗН тощо. У цьому випадку вони мають змогу відстоювати свою точку зору, ділитися власними спостереженнями та думками. Аналіз представлених виступів здійснювався за такими критеріями: а) вільне володіння матеріалом; б) виділення головного, суттєвого при розкритті теми; в) висловлення особистого ставлення до явищ та подій, що вивчаються; г) використання логічних прийомів мислення; д) наукова аргументованість викладеного матеріалу; е) точність мови; ж) використання наочності та ТЗН.

Суттєвим недоліком в організації цього етапу роботи є дослівне читання підготовленого виступу (68 % учнів).

Результати педагогічного експерименту щодо вивчення роботи туристсько-краєзнавчої експедиції “Краса і біль України” підтверджують необхідність оновлення системи екологічного виховання шляхом озброєння учнівської молоді науково-пошуковими вміннями.